

Тема броја

Историјска улога Српске народне одбране у Канади за време Првог светског рата

ВЕЛИЧАНСТВЕНА ПОМОЋ СРПСКИХ ИСЕЉЕНИКА

Историја српске емиграције у Канади је историја исељеника: старих и младих, школованих и нешколованих, богатих и сиромашних. Имена неких од старијих пионира су позната. Имена многих, на жалост, непозната.

Многи досељеници били су први пут далеко од куће, од пријатеља и познатих села. Дошли су да живе међу страним народом. Морали су да се навикну на другачије обичаје, да науче нов језик да би опстали у новој земљи.

Срби су се почели насељавати у Канаду крајем 19. века. Радили су тешке послове за врло ниске плате – примајући 20 или 25 центи на сат, односно два долара дневно – али су од те мале плате успели да дају замашне прилоге за своју отаџбину и ратну сирочад за време Првог светског рата. Одмах по Британској објави рата Немачкој августа 1914, многи су се пријавили као добровољци у канадску војску а њихови суграђани, Канађани, основали су друштво “Serbian Relief Fund” за њиховог савезника “Малој Србији”.

Рат бесни у пуном јeku. Отаџбина у ропству. Напад Аустрије на Србију 1914. пробудио је у овим људима – Србима настањеним у Канади - патриотизам и љубав према својој отаџбини. При првим аустријским топовским гранатама испаленим на Београд и Србију у Торонту је такоређи преко ноћи, поникао Одбор Српског Црвеног крста и прва новчана пошиљка упућена Друштву Српског Црвеног крста, потврђена признаницом из Ниша, где се Црвени крст био повукао пред непријатељском навалом. На глас да су Срби у Торонту основали одбор Црвеног крста, у року од две-три недеље, основали су се одбори у Хамилтону, Веланду, Нијагара Фалс, Порт Колборну и Калгарију. Али ови одбори нису ницали у српским заједницама у Канади, као што се развијала у Америци Српска народна одбрана, која је 29. јула 1914. основана у Њујорку, а чији је оснивач и председник био Михајло Пупин, тада генерални конзул Краљевине Србије у САД.

Гајо Васиљевић, који је тада живео у Веланду, бацио се пуном снагом на покретање српских новина и оснивање СНО у Канади. Петнаестог јула 1916, изашао је први српски лист у Канади – “Канадски Гласник” у Веланду под уредништвом Мићуна Павићевића; издавач је био Шпиро Хутуларевић.

У овом првом броју одштампан је позив на збор Срба у Торонту, где је први огранак Српске народне одбране у Канади основан већ 17. јула са председником Божидаром Марковићем. Децембра, исте године, 1916, проширена је управа огранка у Торонту, која је деловала до краја рата. Поред Марковића, сачињавале су је: Миљивој Крстић, Александар Пејчић – секретар, Милан Миленковић – благајник, чланови управе: Никола Ђорђевић, Ђорђе Јонић, Ђуро Гидић и Драгутин Манојловић. Надзорни одбор сачињавали су: Александар Стевановић, Александар Јовановић, Ми-

лутин Ђорђевић и Никола Стоиљковић.

На првој седници СНО 17. јула, 1916, решено је да огранци Српског Црвеног крста престану са радом и да се преформирају у Српску народну одбрану, а да би се сви новоосновани одбори СНО повезали у једну целину, исте године почетком августа одржан је Први конгрес Српске народне одбране у Српском дому у Веланду. На Конгресу су преко делегата биле заступљене све српске заједнице у којима су основани огранци СНО у Канади.

Према казивању једног од делегата, Конгрес је отворен молитвом коју је читао Хамилтонски парох о. Јанићије Кукољевић. За председника Конгреса изабран је Мићун Павићевић, а за секретара Петар Мишчевић. Конгрес је заседао целог дана и сложено и братски се завршио.

Прву главну управу СНО сачињавали су: L.V. Duff – почасни председник, отац Јанићије Кукољевић – председник, Гајо Васиљевић – потпредседник, Драгутин Стоиљковић – потпредседник, Мићун Павићевић и Шпиро Хутуларевић – организатори, Божидар Марковић – секретар, Жарко Трумић – благајник и чланови управе: Никола Ђорђевић, Петар Мишчевић, Јово Биволчић, Стево Милетић, Петар Црленица, Надзорни одбор: Петар Париповић, Спасоје Вукадиновић, Ђуро Зорић, Станко Беко, Андрија Рикановић и Боривоје Стојановић.

После одласка свештеника Кукољевића из Канаде и његове оставке на место председника, Гајо Васиљевић постаје председник СНО.

Српска народ у Канади за време Првог светског рата, кроз Српску народну одбрану, дао је свој допринос ослобођењу отаџбине у границама својих могућности. Дао је позамашне (за оне дане кад су плате биле два долара на дан) прилоге и за Српски Црвени Крст, српску ратну сирочад и божићне дарове српској војсци на Солунском фронту. Новчани прилози су слати преко Краљевског посланства у Лондону а доцније у Вашингтону.

По сачуваним признаницима издатих Српској народној одбрани у Канади виде се следеће суме новца: Марта 1917. – 1.700 долара да се “употреби онде где је највећа потреба”: Децембра 1917. – 2.000 долара за Српски Црвени крст у Женеви за ратну сирочад српску и за друге пострадале у овом рату; Јануара 1918. – 600 долара – као божићни поклон српској војсци на Солунском фронту.

Први добровољац СНО Канаде: Стеван Трумић (десно)

Новембра 1918. послато је 2.000 долара финансијској делегацији у Паризу с’тим да новац буде предат Српском Црвеном крсту у Женеви, а марта 1919. – 2.000 долара (претворених у српску монету око 12,859 динара) за српску ратну сирочад.

Под окријем Српске народне одбране у Канди на Labour Day (Дан рада) који је 1917. године пао 5. септембра, одржан је први Српски дан у Канади. Зборну место је било у просторијама једне пољске дворане и на имању у Хамилтону. Председник приређивачког одбора био је Петар Мишчевић.

Почетком 1917. године пуковник Милан Прибићевић, шеф Српске војне мисије у Америци, стигао је у Торонто у пратњи председника СНО у Канади Гаје Васиљевића и Мићуна Павићевића, уредника Канадског Гласника.

Прибићевић је одмах ступио у везу са канадским надлежним круговим у циљу сакупљања српских добровољаца, њиховог вежбања на канадском земљишту и обезбеђењу подвоза кроз Канаду и од Канаде до бојног поља у Европи. Наравно, сви ови трошкови ишли су на рачун Србије. Канадске власти су се одазвале Прибићевићевој молби и одредиле да се формирају Србиан Mobilization Camps (српски логори) у Levis у Квебеку и Sussex у Њу Брунsvику. Тим поводом огранак Српске народне одбране у Торонту сазвао је српски збор, који је одржан у просторијама кафане “Београд” на углу улица King и Trinity. На тај збор дошао је пуковник Прибићевић. Он се попео на сто и говорио пуна два сата о патњама српског народа, излажући потребу прикупљања добровољаца за српску војску окупљену на солунском фронту. После његовог говора неколицина људи се пријавила за добровољце. Међу њима је први био члан

СНО Стеван Трумић, младић од 17 година који је 1914. досао из Шапца код браће у Канади. Већ 17. априла 1917, Стеван се из Халифакса, укрцао у “Steamship Saturnia” и стиже на Солунски фронт одакле је у послат у извиђачку мисију при заузећу Битоља где је погинуо. Десетог октобра 1917, његов брат Жарко, благајник СНО и његова супруга Катарина, напуштају Канаду на “Steamship Megantic” за Солунски фронт где он постаје тумач при Енглеској мисији а она ради као болничарка на бојном пољу.

Пошто САД још нису биле у рату, Српска војна мисија из Њујорка слала је добровољце из свих крајева Америке за Канаду где су потом ишли у Serbian Mobilisation Camps у Levis и Sussex. Главни секретар СНО у Канади, Божидар Марковић је био именован за члана Српске војне мисије са задатком да сачека добровољце који су стизали у Торонту и да их упуту у Levis и Sussex. Марковић је тај посао обављао на добровољној бази све до пролећа 1918, кад је дужност предао нареднику Лазару Целетовићу, који ју је обављао до краја рата.

У време формирања Српске народне одбране није било лако бити “странац” у Канади. Наши досељеници били су изложени многим тешкоћама. СНО је настојала колико је год могла, и где год је могла, да заштити своје чланове и друге земљаке.

У почетку рата овде су сви странци морали да се региструју код власти и да докажу да су из савезничких земаља. Они који нису били из савезничких земаља, као напр. Бугари, Турци, Немци и Аустријанци, морали су да се јављају и региструју сваких четрнаест дана.

Много је оних који су изјавили да су дошли из савезничких земаља, иако то није био случај. Међутим нови закон издат у мају 1918. године предвиђао је да сваки странац који нема пасош и не може да докаже своје порекло, мора у року од 14 дана да поднесе документа од представника државе из које је дошао. Ако то канадским властима не покаже, биће кажњен глобом од 50 долара или затвором док не донесе тражена документа.

Наши људи нису много водили рачуна о томе, углавном због недовољног знања енглеског језика, а верујући да су као Срби сматрани да долазе из савезничке земље иако су многи од њих рођени на тадашњој Аустроугарској територији. Међутим, дана 4. јуна 1918, војна полиција изненада је упала у кафану у којој су се наши људи обично сакупљали, затраживши од њих пасоше. Они који су их показали остављени су на миру, док су сви они који нису имали потврду националности одведени у затвор. Међу њима је било око педесетак чланова Српске народне одбране. Њихов положај је био веома тежак, јер у то време у Канади није било српског конзулата и нико није могао за њих да се заузме. Огранак СНО одмах је послао телеграм српском посланству у Вашингтону, као и

Тема броја

професору Михајлу Пупину, који је у то време био генерални конзул Краљевине Србије у Њујорку, извесивши их о овом догађају и објаснивши им положај наших људи.

Следећег дана градоначелник општине Торонта добио је од канадске владе из Отаве наређење да пусти из затвора све оне људе који имају чланске карте СНО у Канади. Пошто је већина ухапшених оставила своје чланске карте код куће, слободни чланови СНО трчали су цео дан горе-доле да донесу карте својим пријатељима који су се налазили у затвору. Уз предочење ових карата сви су били ослобођени. Двојица Срба који нису били чланови СНО морали су да плате казну од 50 долара.

Објава Првог светског рата затекла је у Канади приличан број усељеника из земаља са којима је Канада сада била у рату. Због тога су их Канађани сматрали својим непријатељима. Било је довољно да се прстом покаже на невиног човека и каже да је он против савезника, па да овај буде сместа ухапшен. Много је таквих невиних људи било интернирано у Капускесингу, све до завршетка рата. И мировни уговор је био потписан, а они још нису били на слободи. Међу њима се налазио и велики број Срба са територије Аустро-Угарске. Молбе које је у њихово име послала СНО нису имале успеха све до 1919. године, када је конзул Краљевине СХС интервенисао код канадске владе у Отави. Тек тада је Влада пристала да пусти ове људе на слободу.

Другог јануара 1919, главни секретар СНО Божидар М. Марковић је примио депешу на девет страница од конзула Анте В. Сеферовића, којом га овај упућује у Капускасинг да као претставник Конзулата и СНО испита Србе емигранте из Србије, Црне Горе и са територије Аустро-Угарске и да препоручи властима да ови људи буду пуштени. Упозорио га је да ће бити лично одговоран за сваког пуштеног човека, те да буде опрезан и да не пропусти ниједног непријатеља, чак иако овај говори српски језик.

Када је стигао у Капускасинг на северу Онтарија, Марковић је затекао шеснаест логора у којима су живели интернирци. Логори су били опкољени жицом, а чували су их војници са бајонетама. Логори су имали своје трпезарије, бербернице, кухиње и спаваонице.

Један по један, у пратњи оружаних војника, Срби из тих логора довођени су пред Марковића на испитивање. Људи са дугим брадама дали су своје генералије, где су рођени, када су дошли у Канаду, где су били кад су ухапшени и зашто су ухапшени. Многи су током испитивања плакали као мала деца, причајући о свом ропству који траје већ три-четири године, без икаквог разлога. После два дана испитивања, Марковић је препоручио да се пуште 264 особе.

Следећег дана сви ови Срби су пуштени на слободу. Тако су СНО и Сеферовић успели да помогну нашим земљацима. Срби су били прва група која је пуштена из канадског логора за интернирце.

Ова два примера показују колики је углед Српска народна одбрана у Канади имала пред властима и како је штитила своје чланове и сународнике за време Првог светског рата. Престанком рата, престала је привремено и свака српска активност у Кана-

ди, јер су се многи исељеници вратили у слободну отаџбину.

Марта 1937. године почеле су да се из Београда емитују прекоморске емисије за Северну и Јужну Америку. Прва емисија је била на српском и енглеском језику. Наступни говор је одржао председник југословенске Владе и министар спољних послова др Милан Стојадиновић, који је између осталог рекао:

“У тренутку када узимам реч да упутим поздрав преко океана, вама нашој браћи у далекој туђини, оживљавају у моме сећању успомене на она велика дела и непроцењиве заслуге које је наш исељенички свет допринео у току Светског рата на олтар народног ослобођења. Са патриотским заносом сећамо се величанственог елана и родољубиве једнодушности са којом су наша браћа у исељеништву хитале и такмичиле се ко ће већи удео узети у гигантској борби. Помоћ коју су наши земљаци из иностранства допринели за општу народну ствар била је веома значајна. Она није била само моралног карактера, што је тиме манифестована једнодушна и одлучна воља свих Срба ... за коначно ослобођење и стварање заједничке слободне државе. Она је била и стварна, јер су наши исељеници приложили највеће материјалне жртве за ослободилачку борбу и много хиљада њихових добровољаца остављајући безбрижан живот борили су се на Солунском фронту раме у раме са армијама Србије и савезника, дајући тако свој данак у крви за свету ствар националног ослобођења. Све те велике жртве наших исељеника у току Светског рата не могу се и не смеју се заборавити јер су оне узидане у темеље данашње државе. И ми се данас са побожним дивљењем клањамо пред драгоценим жртвама које су наши исељеници дали на олтар народног уједињења.”

Огромне заслуге СНО за прикупљане добровољаца за Солунски фронт као и свој хуманитарни, национални и родољубиви рад за време Првог светског рата јесу велике народне тековине с којима се потомци могу поносити.

Олга Б. Марковић

CANTECH

MACHINE & TOOLS CO.

**Mike (Misha)
Alempijevic**

1107 Westport Cres.

Unite D

Mississauga, On

L5T 1E8

Tel: 905.696.0712

Fax: 905.696.0716

E-mail:

cantech@on.aibn.com

ВЕСТИ СА ДВОРА

АПЕЛ ЗА ХИТНУ ПОМОЋ СРБИЈИ

Хуманитарна организација Лајфлајн под покровитељством принцезе Катарине укључила се у акцију помоћи подручјима Србије угроженим поплавама. Канцеларија организације Лајфлајн у Торонту прикупила је 15.000 евра, а канцеларија у Чикагу 4.000 долара. Принцеза Катарина упутила је апел свим људима добре воље у нашој дијаспори да финансијски помогну грађанима Србије погођеним овом катастрофалном елементарном непогодом.

Његово краљевско височанство престолонаследник Александар II је истакао да је веома забринут због тешке ситуације у којој се налазе грађани наше земље: “Апелујем на све грађане да имају свест да су њихови животи најважнији и да у складу са тим прате упутства и налоге надлежних служби, јер сваки материјални губитак можемо надокнадити заједничким трудом и радом. Надам се да ће у овом периоду велике кризе, изазване елементарним непогодама, и међународна заједница одреаговати савесно и ефикасно у пружању неопходне помоћи и подршке. Моја породица и ја уложићемо све своје напоре да у овој тешкој ситуацији помогнемо грађанима Србије и Републике Српске”.

Престолонаследник Александар упутио је апел члановима и симпатизерима Удружење Краљевина Србија које ради под његовим патронатом да се јаве Сектору за ванредне ситуације и штабовима за заштиту од поплава у целој земљи, да им се ставе на располагање и пруже максималну подршку и помоћ онолико колико је то у њиховим могућностима, како би помогли суграђанима који су у невољи.

Престолонаследник Александар II, принцеза Катарина и принц наследник Петар посетили су Обреновац, и присуствовали седници кризног штаба у овом граду, заједно са Томиславом Николићем, председником Републике Србије, и његовом супругом Драгицом, Небојшом Стефановићем, министром унутрашњих послова, Милорадом Вељовићем, директором полиције, Предрагом Марићем, помоћником министра унутрашњих послова и начелником Сектора за ванредне ситуације, и представницима општине.

Краљевска породица донела је храну, воду и воће грађанима Обреновца. Они су честитала су државним органима, грађанима Обреновца и спасиоцима добровољцима из читаве Србије који су спасли хиљаде живота и својим трудом и херојством спречили још већу трагедију. Принц Наследник Петар био је дубоко потресен размерама разарања, али истовремено и веома поносан на грађане Обреновца и чланове спасилачких тимова са којима се упознао.

Чланови краљевске породице Карађорђевић послали су помоћ у поплавом опустошена места широм Србије и Републике Српске и посетили су бројна прихватилишта где су смештени евакуисани грађани који су у овим катастрофалним поплавама остали без крова над главом.